

**Nummer Toegang: Amphioen Sociëteit en Amphioen
Directie**

**Inventaris van het archief van de Amphioensociëteit
en Amphioendirectie te Batavia, 1745-1880**

Risma Manurung

ANRI, Jakarta / Nationaal Archief, Den Haag (c) 2007

This finding aid is written in Dutch.

I N H O U D S O P G A V E

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF INHOUD EN STRUCTUUR VAN HET ARCHIEF	5
Aanwijzingen voor de gebruiker	7
Openbaarheidsbeperkingen	7
Beperkingen aan het gebruik	7
Materiële beperkingen	7
Aanvraaginstructie	7
Citeerinstructie	7
Archiefvorming	9
Geschiedenis van de archiefvormer	9
Geschiedenis van het archiefbeheer	11
Inhoud en structuur van het archief	13
Inhoud	13
Selectie en vernietiging	13
Verantwoording van de bewerking	13
Verwant materiaal	15
Bijlagen	17
Literatuur	17
 BESCHRIJVING VAN DE ARCHIEFBESTANDELEN	 19
1 Amphioensociëteit	20
1.1 Stukken betreffende regelgeving	20
1.2 Resoluties en bijlagen	20
1.3 Stukken betreffende de handel in amphioen	20
1.4 Boekhoudkundige stukken	21
1.5 Overige stukken	21
2 Amphioendirectie	22
2.1 Resoluties en bijlagen	22
2.2 Stukken betreffende de handel in amphioen	22
2.3 Boekhoudkundige stukken	22

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF

Naam archiefblok:

Amphioensociëteit
Amphioensociëteit

Periode:

1745-1880
1745-1808

Omvang:

1 meter; 35 inventarisnummers

Taal van het archiefmateriaal:

Het merendeel der stukken is in het Nederlands, het Maleis [latijns schrift] en het Maleis [arabisch schrift].

Soort archiefmateriaal:

Normale geschreven documenten, geen bijzondere handschriften.

Archiefbewaarplaats:

Arsip National Republik Indonesia, Jakarta

Archiefvormers:

Amphioensociëteit
Amphioendirectie
Gouvernement van Nederlands-Indië

Samenvatting van de inhoud van het archief:

Bevat stukken betreffende de opiumhandel op Java in de periode van de VOC.

AANWIJZINGEN VOOR DE GEBRUIKER

OPENBAARHEIDSBEPERKINGEN

Geen

BEPERKINGEN AAN HET GEBRUIK

Het is vanwege de slechte materiële staat van de stukken niet toegestaan om fotokopieën te maken.

MATERIËLE BEPERKINGEN

De materiële staat van de archief stukken is 5% goed, 50% ernstig en 45% matig.

Aangezien een deel van het archief in zeer slechte materiële staat verkeert is raadpleging van de stukken alleen mogelijk na toestemming van de verantwoordelijke stafleden van het ANRI

AANVRAAGINSTRUCTIE

De stukken kunnen via een aanvraagbriefje in de studiezaal van het ANRI worden aangevraagd.

CITEERINSTRUCTIE

ANRI, Archief Amphioensociëteit, inv.nr. ...

ARCHIEFVORMING**GESCHIEDENIS VAN DE ARCHIEFVORMER**

De Amphioen-sociëteit opgericht als "Sociëteyt van den Amphioen Handel" kreeg op 30 november 1745 een tienjarig octrooi voor de handel in opium. Dit octrooi werd van tijd tot tijd verlengd, met enige veranderingen. Het belangrijkste doel dat Gouverneur-generaal Van Imhoff voor ogen had met de oprichting en het octrooieren van de sociëteit was het uitbannen van de omvangrijke smokkelhandel. Het idee was dat als hoge VOC-dienaren aandeelhouders waren in de wettige opiumhandel van de sociëteit ze persoonlijk belang zouden hebben bij het weren van de smokkel.

Op 10 maart 1744 [1] verscheen een plakkaat met daarin de voorwaarden voor de verkoop van opium van regeringswege. De uit Bengalen afkomstige opium werd bij openbare verkoping geveild. De kisten werden voorzien van allerlei brandmerken en zegels om fraude tegen te gaan. De goederen konden worden afgehaald op credit of per contante betaling. Daarvoor werd in het pakhuis een apart boekje bijgehouden.

Op 24 september 1745 [2] werd de 'projectassociatie van geprivilegieerde kooplieden tot den amphioen' per plakkaat afgekondigd. De belangrijkste punten waren:

1. De uit Bengalen aangevoerde opium zal volledig aan de geassocieerden worden overgelaten. De Compagnie zal verder niets verkopen of verzenden.
2. De geassocieerden staan garant voor de afzet van 1200 kisten per jaar die zij zullen aankopen voor de vastgestelde prijs van 450 rd per kist en in zes termijnen of om de twee maanden zullen afhalen.
3. Als zij meer afnemen daalt de prijs, resp. 400 rijksdaalder en (boven de 1500 kisten) 350 rijksdaalder.
4. De geassocieerden verbinden zich voor 5 jaar.
5. De aandelen van de sociëteit zijn inwisselbaar bij de kassier van de VOC voor 50% van de contante waarde.
6. Het aandelenkapitaal bestaat uit 300 aandelen t.w.v. 2000 rijksdaalders.
7. De sociëteit heeft een directeur en twee hoofdparticipanten als dagelijks bestuur, bijgestaan door een kassier en een boekhouder. Alle 5 hebben stem in zaken van importantie.
8. Een hoofdparticipatant is een aandeelhouder met minstens 10 of meer aandelen. Zeggenschap is niet verbonden aan het aantal aandelen. In de generale vergadering van aandeelhouders, waarvan de boekhouder de secretaris is, en de kassier ook een stem heeft, is bij staking van stemmen de stem van de directeur beslissend.
9. Een boekhouder of kassier moet zelf ook minstens 5 aandelen hebben.
10. Directeur en administrerend hoofdparticipatant moeten minstens 10 aandelen hebben.
11. Er zal een dubbelgetal worden opgesteld door de hoofdparticipanten waaruit de Hoge Regering uiteindelijk kiest. De benoeming geldt voor een octrooiperiode van 10 jaar.
12. De sociëteit kan een eigen handelsvloot aanhouden.
13. Alle 6 maanden zal er een generale vergadering van hoofdparticipanten worden bijeengeroepen, waarin het dividend zal worden geregeld.
14. Tevens alle lopende zaken worden besproken en behandeld en, met meerderheid van stemmen, worden besloten.
15. Van de winst, behaald in de eerste 4 jaren, mag niet meer dan de helft worden

1. Nederlandsch-Indisch Plakkaatboek, vol. V, pag 139

2. Nederlandsch-Indisch Plakkaatboek, vol. V, pag 276-280

- uitgekeerd. Het restant zal aangehouden worden tot het einde van het octrooi.
16. De aandelen van de sociëteit zijn verhandelbaar.
 17. De kassier verdient 2000 rijksdaalders, de boekhouder 1000, de salarissen van directeur en hoofdpaticipanten zullen in de eerste vergadering worden vastgesteld.
 18. De sociëteit is alleen geprivilegieerd voor de amphioen.
 19. Verdere regelgeving, door de sociëteit zelf gesteld, behoeft goedkeuring van de Hoge Regering.
 20. Eigen factours zijn toegestaan.
 21. Als de zaken zo goed gaan, dat men ook een scheepswerf nodig heeft, is het eiland Hoorn de aangewezen plaats.
 22. Gouverneur-generaal is, ex-officio, opperdirecteur van de sociëteit. Heeft het recht om in de vergadering te komen en heeft dan een dubbele stem, of inzage in de boeken.
 23. Bescherming van de VOC, inhuren van VOC-personeel alleen na toestemming.
 24. De Sociëteit gaat in 30/8 of 1/9 van dit jaar. (1745)
 25. Inschrijving in het kasteel bij Jeremias van Riemsdijk.

Reeds op 19 oktober werden er wijzigingen in de projectassociatie aangebracht. [3] Het ging dan vooral om de aantallen kisten, de betalingswijze, de autorisatie voor de boekhouder om obligaties en borgtochten te passeren, de termijn van krediet, handel voor eigen rekening, uitbetaling van het dividend, de verlenging van de periode van de vastgestelde prijs van 450 rd per kist tot 10 à 12 jaar, de toewijzing van het eiland Onrust voor een scheepstimmerwerf, de bepaling van het salaris van de directeur op 3000 rd en de hoofdpaticipanten op 2500 rd.

Uiteindelijk werd op 30 november 1745 het octrooi gepubliceerd. [4] In dit octrooi werden de directieleden al benoemd, namelijk Jacob Mossel tot directeur, als de twee hoofdpaticipanten Jacob Cool en Jan van 't Hoff, tot kassier Jan Cranendonk en tot boekhouder en secretaris Abraham Bogaart.

De Heren XVII in Nederland hadden enkele bezwaren tegen het octrooi, vooral de artikelen waarin aan de Sociëteit allerlei extra faciliteiten werden geboden.

Op 20 augustus 1753 werd bij plakkaat het octrooi van de Sociëteit voor nog eens 10 jaar verlengd. [5] Enkele wijzigingen in het octrooi waren de bepalingen dat de directeur een lid van de Hoge Regering moest zijn, als hij het vereiste aantal aandelen had. Tot de positie van boekhouder en kassier waren alleen VOC-dienaren gerechtigd.

2 juni 1758 kondigde gouverneur-generaal P.A. van der Parra strenge maatregelen af tegen de sluikhandel, die de handel van de sociëteit, toch nog steeds, ernstig belemmerde.[6]

Op 4 juni 1765 wordt het octrooi met slechts 2 jaar verlengd, tot 31 augustus 1767. Op 24 juni 1767 opnieuw met vijf jaar tot 31 augustus 1772. [7]

In 1771 blijkt het al moeilijk te zijn een burger te vinden die genoeg aandelen heeft om als hoofdpaticipant te fungeren. Het octrooi wordt zodanig gewijzigd dat een borgstelling van 3000 rd. ook voldoende is.

Op 11 juli 1772 vind er een voorlopige verlenging van het octrooi plaats tot ultimo augustus

3. Nederlandsch-Indisch Plakkaatboek, vol. V, pag 284-289
 4. Nederlandsch-Indisch Plakkaatboek, vol. V, pag 296-306
 5. Nederlandsch-Indisch Plakkaatboek, vol. VI, pag 502-510
 6. Nederlandsch-Indisch Plakkaatboek, vol. VII, pag 265
 7. Nederlandsch-Indisch Plakkaatboek, vol. VIII, pag 135.

1774. [8] In de volgende jaren worden allerlei maatregelen afgekondigd die het aantrekkelijk proberen te maken om aandelen te hebben van de sociëteit. In 1774 en 1775 wordt het octrooi telkens voorlopig voor een jaar verlengd, omdat goedkeuring van de Heren XVII niet is verkregen.

De handel lijkt rond die tijd te bloeien aangezien de in 1767 afgekondigde salarisverlaging van het personeel in 1776 wordt opgeheven. Op 21 november 1776 wordt het octrooi verlengd tot 31 december 1778 na uiteindelijk verkregen toestemming van de Heren XVII, en daarna diverse keren, meestal voor een periode van twee of drie jaar. [9]

Het probleem van de Sociëteit was dat na verloop van tijd bijna alle aandelen in handen waren gekomen van personen die in Nederland verbleven, en dat in Indië bijna alleen VOC-dienaren aandeelhouder waren, en dus het private karakter verwaterde. Door toenemende kritiek van de Heren XVII en de instructie door hen meegegeven aan de Commissarissen-generaal, kwam er een einde aan de geprivilegieerde sociëteit. Op 25 januari 1794 werd de opheffing door de Commissarissen-generaal bekendgemaakt. [10] De opiumhandel werd door de VOC weer naar zich toe getrokken. De samenstelling van het bestuur van deze VOC-directie was bijna identiek. Ze kregen echter geen vast traktement maar een deel van de opbrengst van de winst. Op 25 maart werd de Sociëteit formeel opgeheven en alle private handel buiten Batavia in amphioen verboden.[11]

GESCHIEDENIS VAN HET ARCHIEFBEHEER

Het archief van de Amphioensociëteit wordt genoemd in de inventaris van Van der Chijs. Waarschijnlijk is het als onderdeel van het archief van de Amphioendirectie via de Algemene Secretarie bij het Landsarchief terecht gekomen. In de inventaris van Van der Chijs worden 16 genummerde onderdelen beschreven. Naderhand zijn waarschijnlijk stukken gebundeld en gebonden en is een nieuwe nummering aangebracht (1-23). Er zijn aanwijzingen dat er na Van der Chijs pogingen zijn gedaan om het archief te herinventariseren, maar een inventaris of plaatsingslijst daarvan is niet aangetroffen.

8. Nederlandsch-Indisch Plakkaatboek, vol. VIII, pag 756
9. Nederlandsch-Indisch Plakkaatboek, vol.vol X, p. 102, 443, 696, 805, 936, vol XI, p. 50
10. Nederlandsch-Indisch Plakkaatboek, vol. XI, pag 644-645
11. Nederlandsch-Indisch Plakkaatboek, vol. XI, pag 666-667

INHOUD EN STRUCTUUR VAN HET ARCHIEF

INHOUD

Het archief bestaat uit een aantal series; resoluties, ordonnanties en boekhoudkundige stukken.

SELECTIE EN VERNIETIGING

Er is tijdens de inventarisatie in 2003 niets uit dit archief vernietigd.

VERANTWOORDING VAN DE BEWERKING

Er is voor gekozen om af te wijken van de bestaande traditie van ordening van resoluties en correspondentie. Aangezien de resoluties slechts fragmentarisch bewaard zijn gebleven is gekozen voor een chronologische ordening van de stukken in rubriek I.

VERWANT MATERIAAL

Het archief van de Hoge Regering bevat enkele ingekomen stukken van de Amphioen Sociëteit en Amphioen Directie.

BIJLAGEN

LITERATUUR

Ewald van Vugt, Wettig Opium

BESCHRIJVING VAN DE ARCHIEFBESTANDELEN

1 AMPHIOENSOCIËTEIT**1.1 STUKKEN BETREFFENDE REGELGEVING**

- 1** "Succesieve Ordres en placcaten etc. op het sluiken van Amphioen".
1742 - 1784 1 katern

1.2 RESOLUTIES EN BIJLAGEN

- 2** Minuut-resoluties van de vergaderingen van hoofdparticipanten.
1746 maart 17 - 1754 november 6 1 band
- 3** "Secrete bijlagen gehorende tot de resolutien van de Amphioen sociëteit van 16 juni en 9 oktober 1767", stukken betreffende een propositie en memorie van Pieter Joan Bangeman inzake verbeteringen van de Amfioensociëteit op 23 maart 1765 bij de Sociëteit ingediend, en bij zijn repatriëring in 1766 gepresenteerd aan prins Willem V, en door deze weer ter kennis gebracht aan de Sociëteit, en het antwoord van de Sociëteit daarop (zijnde extract-resolutie van 7 oktober 1767).
1765 - 1767 1 katern
- 4** "Affgaande Societeits brieven", afschriften en minuten van uitgaande brieven.
juni 1767 - oktober 1774 1 katern
- 5** Minuut-resoluties van de vergaderingen van hoofdparticipanten (merendeels "vergadering van vijven", vanaf 1794 van de Amphioendirectie.
1779 mei 10 - 1784 augustus 4, [1794 juni 12], 1794 oktober 6 - 1797 december 15, 1802 oktober 13 - 1808 april 7 1 band
Zie ook inv.nr. 24-26

1.3 STUKKEN BETREFFENDE DE HANDEL IN AMPHIOEN

- 6-9** Obligaties en borgtochten.
1745 - 1785 4 banden
- 6** 1745 november 2 - 1748 december 31
- 7** 1749 januari 3 - 1754 juli 24
- 8** 1755 januari 22 - 1756 december 29
- 9** 1772 november 23 - 1785 september 5
- 10-11** "Omvragen", verzoekschriften om leveranties van amphioen.
1752 - 1778 2 banden
- 10** 1752 april 7- december 1757 december 30
- 11** 1761 januari 28 - 1778 november 4
- 12-14** "Ordonnanties", betalingsordonnanties op de kas van de Sociëteit.
1751 - 1769 3 banden
- 12** 1751 mei 31 - 1753 maart 31
- 13** 1760 september 30 - 1762 februari 28
- 14** 1768 januari 31 - 1769 december 31
- 15-16** Kopie-ordonnanties van verstrekte amphioen.
1754 - 1774 2 banden

-
- 15** 1754 februari 28 - 1757 november 8
16 1758 februari 28 - 1774 augustus 31
- 17** Kwitantieboek van uitdelingen aan participanten en uitbetaalde salarissen (na 1794 van de Amphioendirectie).
1767 - 1776, 1794 - 1808 1 band
Begin en eind van band ontbreekt.
- 18** "Amphioenboek", grootboek van verkochte amphioen.
1783 - 1794 1 band

1.4 BOEKHOUDKUNDIGE STUKKEN

- 19** Journaal
1747 - 1756 1 band
- 20** Kassarekeningen
1759 januari - 1759 maart 1 omslag
- 21** Grootboek
1759 september 1 - 1762 augustus 31 1 band
- 22** Balansboek
1770 - 1779 1 band

1.5 OVERIGE STUKKEN

- 23** "Memorie van consideratiën op het commissoriaal rapport ter vergadering van XVIIInen uitgebragt op de Memorie van de heer Kraan over de Amphioen-sociëteit, mitsgaders calculative berekening van het voordeel voor de Compagnie zo als dien handel door de Amphioen-sociëteit tot nu toe is gedreven, en hoe veel die zou kunnen zijn, wanneer in dezelve voege, doch onder directie van de Kompagnie in 't vervolg gedreven werd", door J. Siberg.
Zonder datum 1 stuk

2 AMPHIOENDIRECTIE**2.1 RESOLUTIES EN BIJLAGEN**

- 24-26** Minuut-resoluties, met bijlagen.
1794 - 1808 3 banden
- 24** 1794 juni 12 - 1794 november 5, 1798
februari 26 - 1798 december 13
De resoluties van 12 juni en 12 juli 1794 zijn nog van de
hoofdparticipanten van de Amphioensociëteit. De eerste
vergadering van de Directie is 6 oktober 1794.
- 25** 1799 januari 9 - 1799 december 2, 1801
augustus 27, 1804 februari 14 - 1804
december 17
- 26** 1807 juni 3 - 7 april 1807
- Resoluties
1802 oktober 13 - 1808 april 7
Zie inv.nr. 5

2.2 STUKKEN BETREFFENDE DE HANDEL IN AMPHIOEN

- Kwitantieboek van uitkeringen.
1794 - 1802
Zie inv.nr.
- 27** Vendurollen van verkochte amphioen, met opgave van rendementen van
aangeleverde amphioen.
1796 juli 13 - 1806 augustus 16 1 band
- 28** Obligaties en borgtochten.
1798 augustus 2 - 1804 november 1 1 band
- 29** Wekelijkse rapporten van de administrateurs en de kassier van uitgeleverde
amphioen en ontvangen betalingen.
1799 1 katern
- 30** Stukken betreffende ontvangen, verkochte en resterende amphioen.
1801 maart 18 - 1801 oktober 17 1 katern
- 31** Klad-memories van verkochte, maar niet afgehaalde op obligatie afgegeven
amphioen.
1806 september 30 - 1807 augustus 31 1 katern
- 32** Stukken betreffende de liquidatie van de Amphioendirectie.
1801 maart 18 - 1801 oktober 17 1 katern

2.3 BOEKHOUDKUNDIGE STUKKEN

- 33** Journaal
1794 juni 1 - 1805 augustus 31 1 band
- 34** Kassarekeningen
1801 - 1810 1 band en 2 pakken

35

Grootboek
1802 september 1 - 1803 augustus 31

1 band